

Over vrijheid, vertrouwen en verantwoordelijkheid

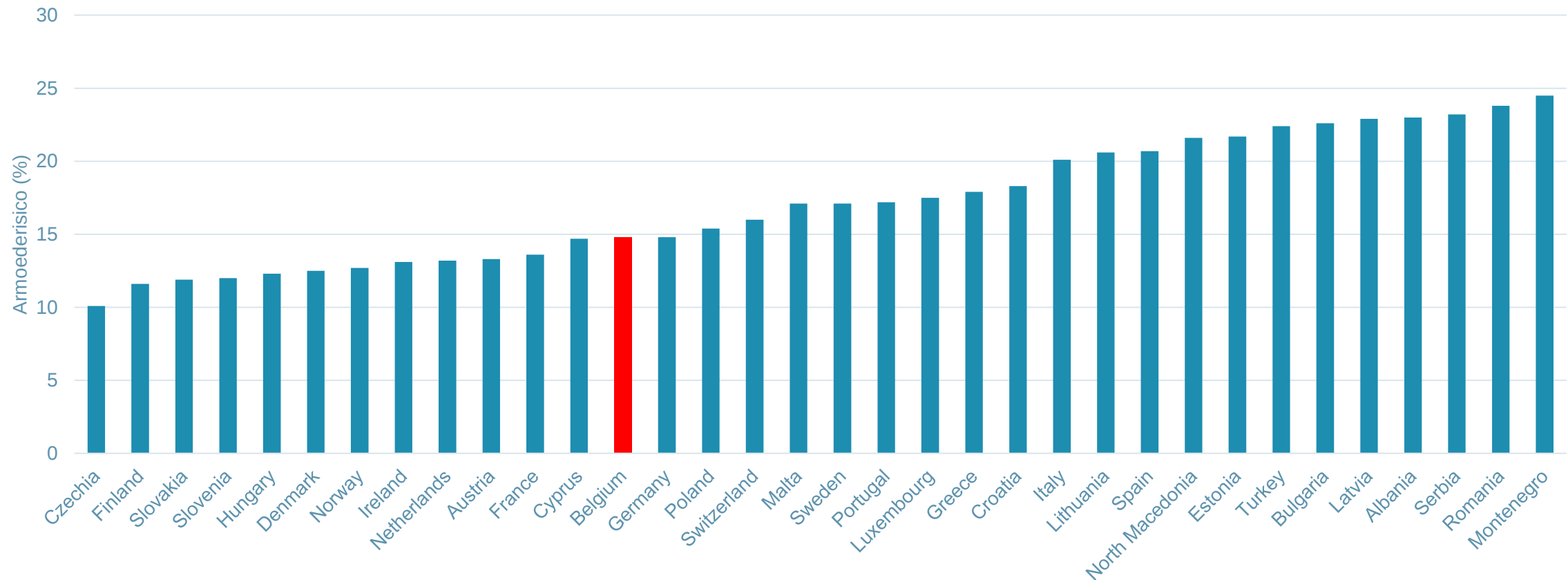
Prof. dr. Wim Van Lancker

Centrum voor Sociologisch Onderzoek

België combineert het
slechtste van drie
werelden

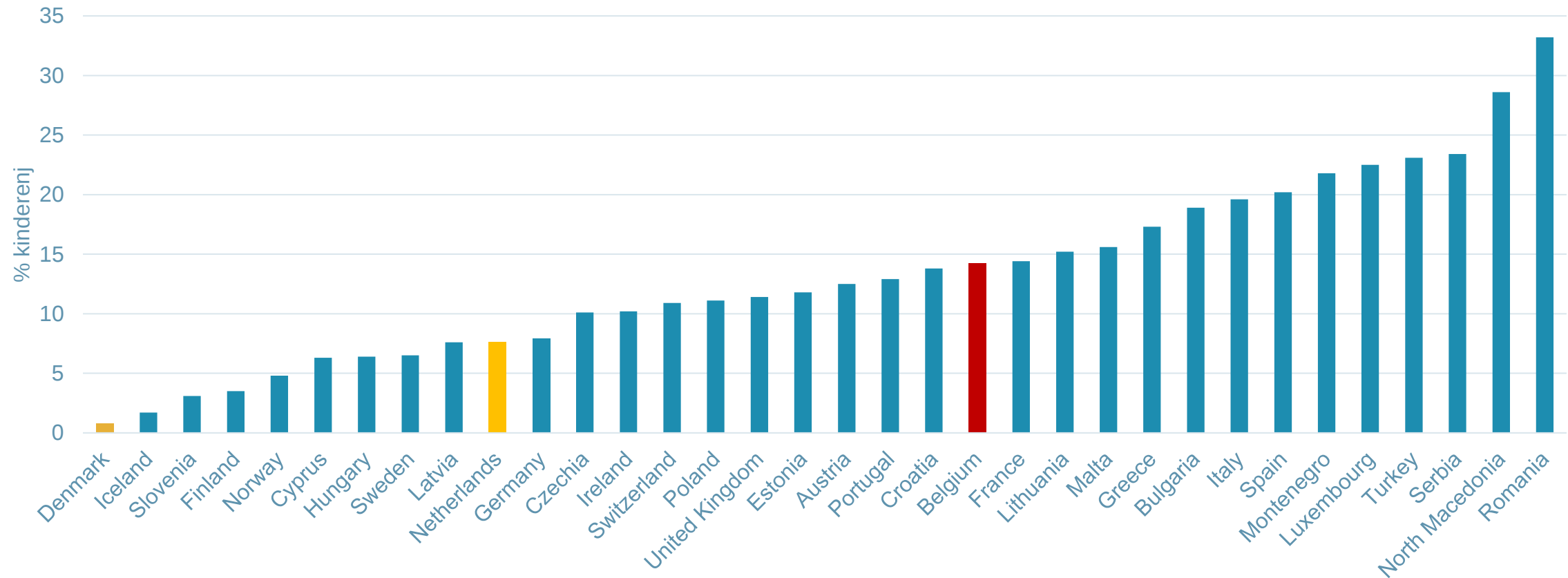
Een relatief hoog armoederisico

Armoederisico voor de bevolking, Europese landen, 2019

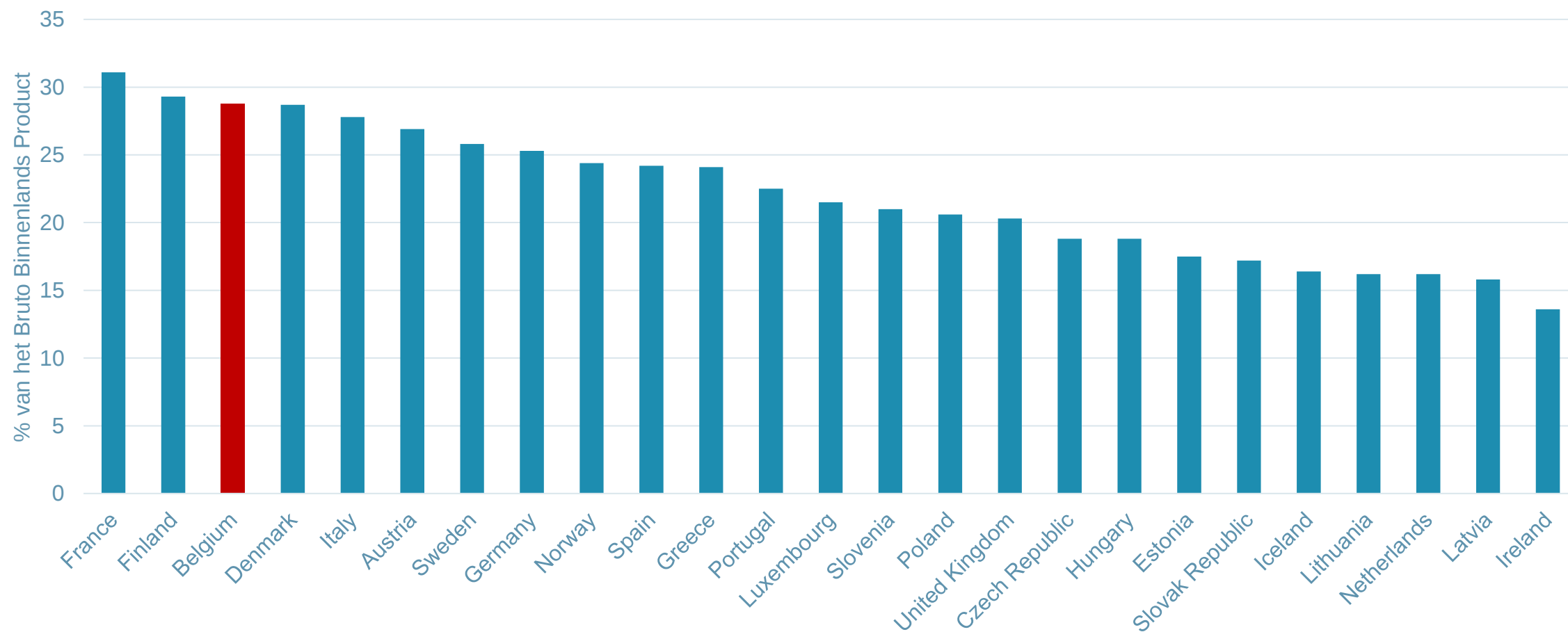


Armoede als een hardnekkig fenomeen

Aandeel kinderen (0-17) die tussen 2015 en 2018 minstens drie jaar in armoede leefden



Hoge sociale uitgaven



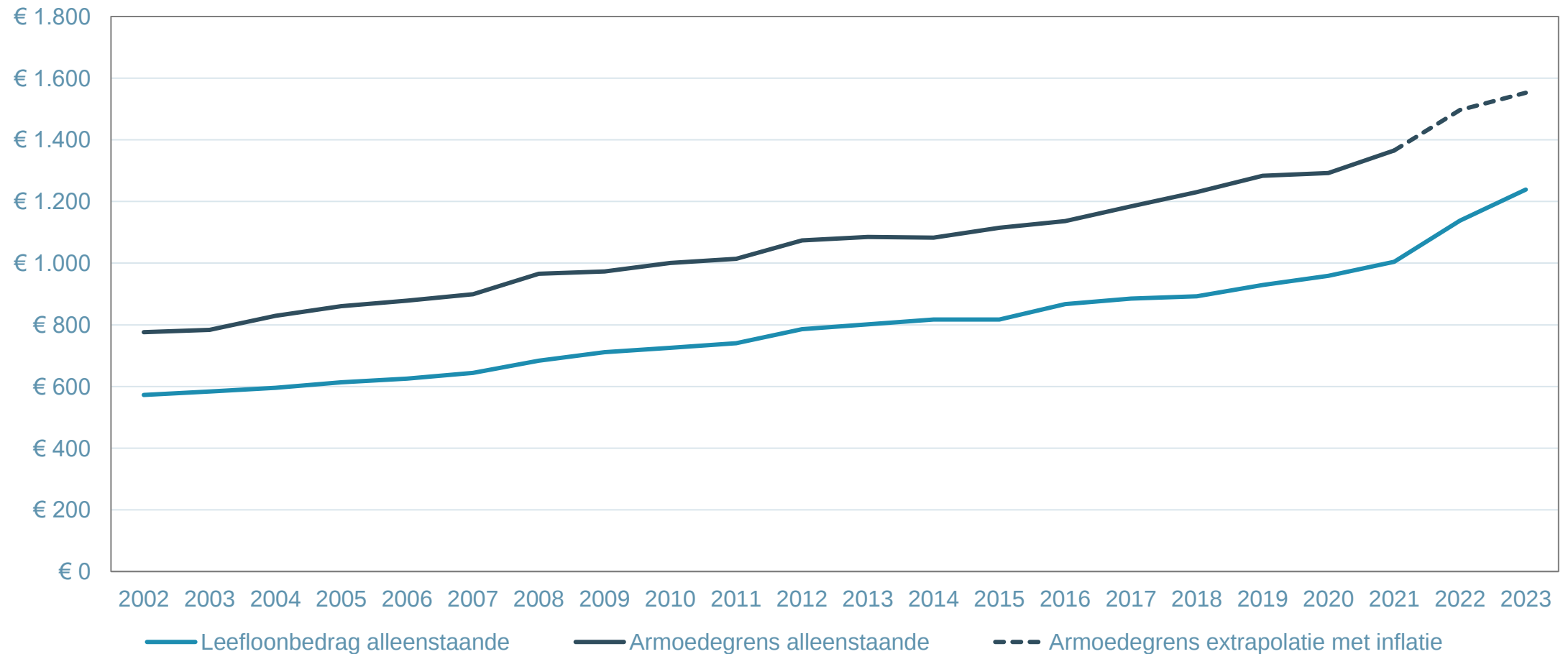
Welke rol voor het OCMW?

Het OCMW alleen zal de armoede niet oplossen

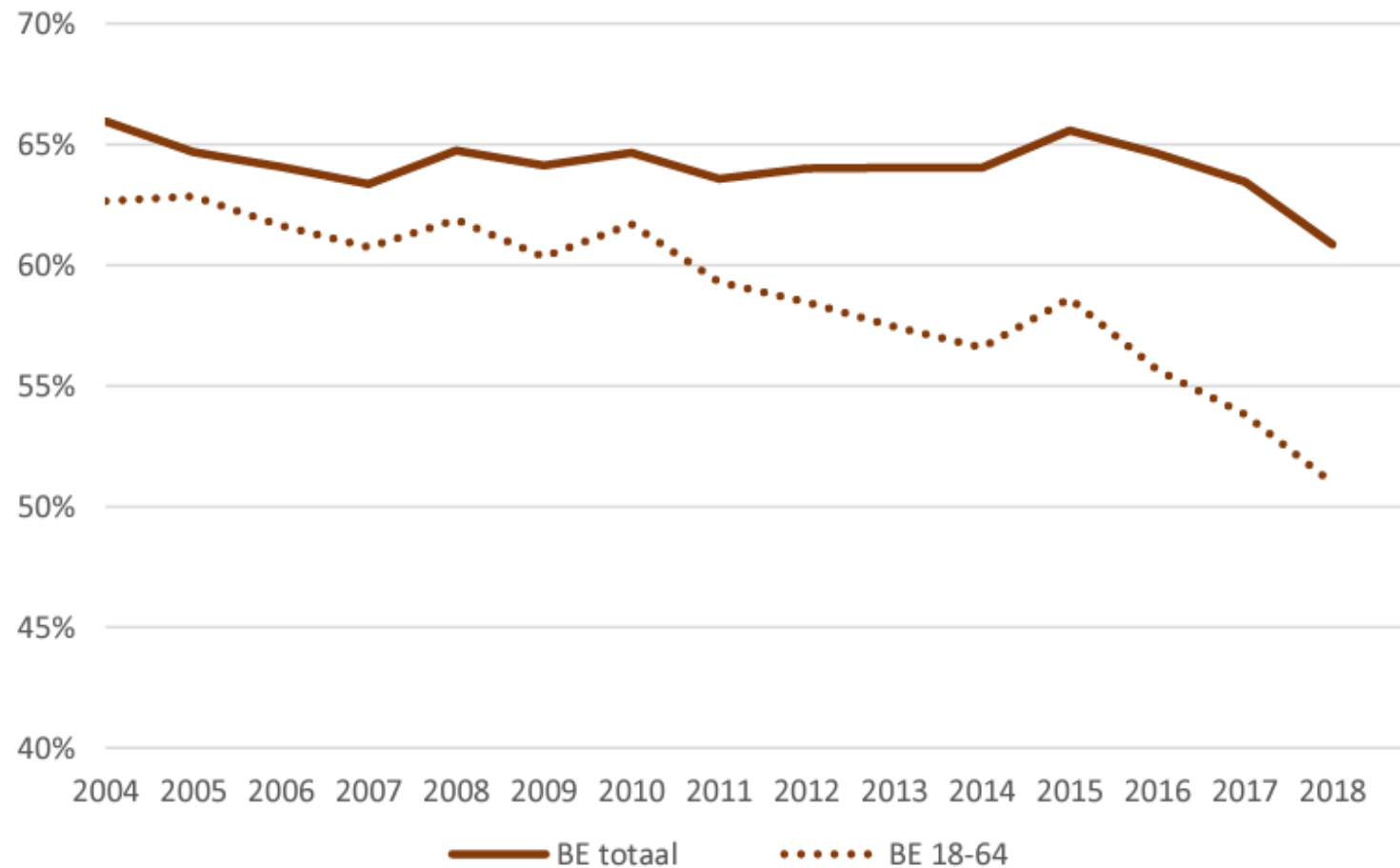
- Van ongeveer 10.000 leefloongerechtigden in de jaren 1970 naar 155.000 in 2023
- Druk op maatschappelijk werkers is bijzonder groot; kunnen zij nog hun professionele competenties voldoende inzetten?
- Niet-gebruik van het leefloon: +/- 45%
- Maar: 1,6 miljoen mensen leven met een inkomen onder de armoedegrens

In 20 jaar tijd zijn de leefloonbedragen nauwelijks dichterbij de armoedegrens geraakt...

Evolutie bedragen leefloon en armoedegrens, België, 2002-2023



Figuur 14. Effectiviteit van de sociale bescherming, procentuele daling van het armoederisico door sociale transfers, België 2004-2018.



Bron: EUROSTAT: EU-SILC

De vrijheid wordt alsmaar ingeperkt

- Het contractdenken neemt toe → het GPMI is daar een voorbeeld van
- De vrijheid wordt ingeperkt onder het mom van verantwoordelijkheid
- ‘Fixing the poor’: voorstellen om kinderbijslag in te perken en aan scholen geven, leeflonen deels vervangen door voedselbonnen
- Het codewoord is wantrouwen
- Wantrouwen als mensbeeld leidt tot controles en sancties, maatschappelijk assistenten die alsmaar meer moeten controleren en inspecteren
- Bevestigt het beeld van mensen die beroep doen op leefloon (of sociale huisvesting, of ...) als profiteurs → leidt tot meer non-take up

Er is nood aan vertrouwen

Zowel bij cliënten als bij professionals



Great Smokey Mountains Study

- Geldgebrek maakt het moeilijker om een goede ouder te zijn
 - Geldgebrek maakt het moeilijker om voldoende te investeren in het materiële welzijn van kinderen
 - Geldgebrek maakt het moeilijker om vooruit te plannen
- ➔ Meer stabiliteit in de inkomens of huisvestingssituatie heeft grote, positieve gevolgen op heel wat andere uitkomsten

Mentale bandbreedte

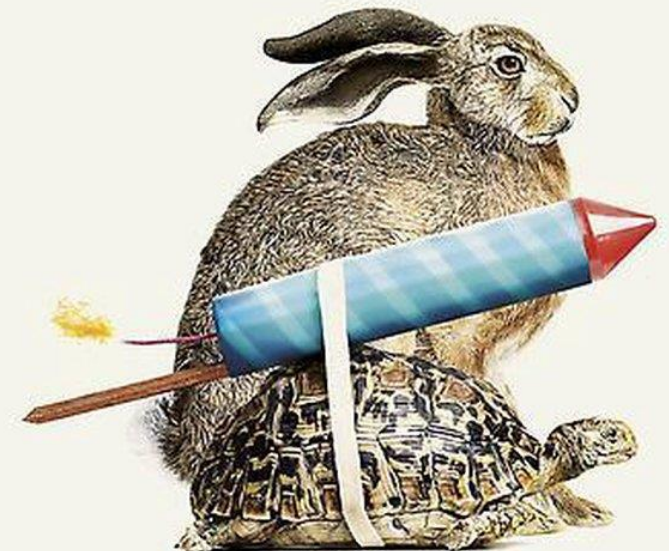
- Leven en opgroeien in schaarste heeft een grote invloed op cognitieve processen, op mentaal welbevinden, en op individueel keuzegedrag
- De oogst van suikerriet in India: 8 à 9 IQ punten
- Verlies van cognitieve functies, moeite met cognitieve taken zoals 'plannen en opvolgen', opnemen van nieuwe informatie
- Minder mogelijkheid tot zelfcontrole → kortetermijndenken

SENDHIL MULLAINATHAN
ELDAR SHAFIR

Scarcity

'A captivating book that just
might change the way you live'

Steven D. Levitt, co-author of *Freakonomics*



Schaarste

- Het gaat er niet om of bepaalde handelingen van mensen ‘goed’ of ‘fout’ zijn, het gaat erom dat dezelfde mentale processen eraan ten grondslag liggen. Of rijke mensen nu te weinig tijd hebben of arme mensen te weinig geld, het is die schaarste *an sich* die de oorzaak is van een bepaald gedragspatroon
- Effecten veel groter bij gebrek aan inkomen
 - ➔ fundamentele menselijke behoeften
 - ➔ weinig mogelijkheden om andere keuzes te maken
 - ➔ heel wat ‘interactie-effecten’ met andere uitkomsten

Verwachtingen

- Belangrijke les van de schaarstetheorie: hoe meer verwachtingen en voorwaarden voor hulp, hoe meer de bandbreedte wordt belast
- ‘Prikkelers’ die gericht zijn op zelfcontrole en cognitieve functies die belast worden door armoede hebben weinig kans op slagen
- Schaarste wegnemen leidt tot verbetering op andere domeinen
- Onderzoek uit VS (Gennetian et al. 2019; 2013): onvoorspelbaarheid van inkomen en voedselbonnen hebben grote gevolgen voor de ouder-kind band en voor de schoolse prestaties van kinderen

De mythe van de verkwisting



- Child Tax Credit in de VS: “Overall, we find that families used the CTC to cover routine expenses without reducing their employment. Eligible families experienced improved nutrition, decreased reliance on credit cards and other high-risk financial services, and also made long term educational investments for both parents and children. We find that these changes were especially promising for Black, Hispanic, and other minority families, along with low- and moderate-income families”
- Our findings indicate that families utilized the CTC payments to enhance the well-being of both their children and the entire household. For each \$100 of imputed CTC payment, our models show that families spent \$75, mainly on food (\$28), housing (\$31), and child-related goods and services (\$15).

We doen eigenlijk het
omgekeerde van wat moet

Armoedebestrijding is de schaarste wegnemen

- Het uitgangspunt mag niet zijn dat mensen profiteurs zijn
 - Mensen de vrijheid geven om verantwoordelijke keuzes te maken
 - ...maar dat kan alleen wanneer de schaarste wordt weggenomen
-
- Het OCMW kan daar een belangrijke rol in spelen
 - REMI als tool om aanvullende financiële hulp beter af te stemmen op de werkelijke inkomensnoden
 - De professionele competenties van maatschappelijk werkers terug centraal zetten

Lessen uit het MISSION project in Kortrijk

- ...maar evengoed uit het Go project in Mechelen of de bevindingen omtrent gezinscoaches in verschillende Vlaamse steden en gemeenten
- Outreachend werken: naar de gezinnen toe gaan in plaats van te verwachten dat ze hun weg vinden in het kluwen van de welzijnsorganisaties
- Een professional die de nodige tijd heeft om intensief met gezinnen aan de slag te gaan, en het mandaat heeft om de belangen van gezinnen te behartigen, bereikt meer
- Vereist een andere organisatie-logica

Automatisering: het blijft mensenwerk

- De menselijke factor moet centraal staan
 - Eigen onderzoek met Marjolijn De Wilde naar een algoritme om leefloontoekenning te voorspellen
 - Aan de hand van beschikbare data binnen KSZ
 - Het is goed mogelijk te voorspellen wie recht zal hebben
 - Het is niet mogelijk te voorspellen wie geen recht zal hebben
 - Volledige automatisering = grote foutenlast
- ➔ Automatisering kan een belangrijk deel van de dossierlast wegnemen
- ➔ Automatisering moet leiden tot herwaardering van de professional om aan echt sociaal werk en begeleiding te doen

Conclusie

- Terug naar de kernprincipes van de sociale zekerheid: vrijheid en verantwoordelijkheid
- Daarvoor moet vertrouwen terug centraal worden gezet:
 - Vertrouwen in cliënten en hun keuzes
 - Vertrouwen in professionals en hun competenties
- Zo kan het OCMW echt een motor tot armoedebestrijding zijn